

KUHMO HÄRKÖSÄRKKÄ SW [202]
Varhaismetallikautisen asuinpaikan kaivaus

Sisällys

Arkistotietoja.....	2
Johdanto.....	3
Sijainti ja topografia.....	3
Kaivaustekniikka.....	4
Maaperä ja likamaaesiintymät.....	5
Löydöt.....	5
Kiinteät rakenteet.....	6
Yhteenvedo.....	6
Karttaluettelo.....	8
Dialuettelo.....	8
Negatiiviluettelo.....	8
Peruskarttaote.....	9
Kopiot karttaliitteistä.....	10
Kuvataulut.....	14

Arkistotietoja

KUNTA: Kuhmo
KYLÄ: Katerma
KOHDE: Härkösräkkä SW
TILA: Oksala RN:o 133:15
Om. Piirainen, Lempi Hilka, Eero Juhani ja Esko Kullervo, os. PPA 4
Siikalahti, Oksa.

Oksalan tilasta on lohkaistu kesämökkitontti, nimeltään Harjuranta, jolla
kaivaukset suoritettiin.

Tontin omistaa Unto Heikura os. Metsäkatu 18, 88900
Kuhmo, puh. 986-50318

SIJAINTI:

PK 4413 02 RUUNAKANGAS
x = 7117 08
y = 465 75
z = 159 - 163

AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET:

Esa Suominen v. 1990, inventointi (inventointikertomuksen n:o 174)

AIKAISEMMAT LÖYDÖT:

KM 26131: kvartsi-iskoksia 5 kpl

KERTOMUKSEN LIITTEET:

Löydöt KM 26052: 1 - 121
Diat 22860 - 22873
Negatiivit f. 84734 - 84742

Johdanto

Kuhmon Katerman Siikalahdessa sijaitsevalle Härkösrätkälle suoritti Kainuun maakunnallinen arkeologi Esa Suominen tarkastuskäynnin v. 1989. Käynnin aiheena oli särkän koillisestä löytyneet maatuneet ihmisen luut (KM 25032). Samalla Suominen löysi paikalta palaneita kiviä ja kvartsi-iskoksia (KM 25128:1 - 2). V. 1990 Suominen inventoi särkän muita osia ja löysi kvartsi-iskoksia (KM 26131) nykyisen Härkösrätkä SW kohteen luota. Lisäksi Härkösrätkä SW länsipuolella n. 200 m:n päässä on merkkejä asuinpaikasta, löytöjä tältä kohdista on reikäkivi, hiekkakiven pala, kvartsia ja palanutta luuta (KM 26105: 1 - 4), löydöt kuuluvat ilmeisesti eri asuinpaikkaan ja se on nimetty Peltolaksi. Löydöt teki syksyllä 1991 Jorma Turunen, paikallinen arkeologian harrastaja.

Kaivaukset Härkösrätkä SW asuinpaikalla tulivat ajankohtaisiksi v. 1990, kun paikalle suunniteltiin kesämökin rakentamista. Aiempien löytöjen vuoksi katsottiin kaivausten olevan tarpeen ainakin niillä kohdista, mihin rakennukset oli suunniteltu. Kaivausten tavoitteena oli tutkia tulevien rakennusten paikata, sekä koekuopituksen avulla rajata asuinpaikka-alue muilta osin.

Kaivaukset suoritettiin 17. - 28.9.1990 ja ne suoritettiin työllisyysvaroin. Työvoiman hankkiminen onnistui hyvin, sillä neljästätoista mahdollisesta kaivajan paikasta saatiin täytetty kolmetoista. Kaivausten johtajana toimi HuK Vesa Laulumaa, piirtäjänä fil.yo Simo Vanhatalo ja tutkimusavustajana fil.yo Sanna Saunaluoma.

Sijainti ja topografia

Kohde sijaitsee 17 km itäkoilliseen Katerman voimalaitoksesta, Ontojärven itäosassa olevan Siikalahden luoteisrannalla, Honkisen saaren luoteispuolella. Etäisyys Kuhmon kirkkoon suuntaan itäkaakko on 10,7 km., Särkkä on mielenkiintoinen muodostuma, se on n. 400 m:ä pitkä, hieman kaareutuva, lounas-kaakko-suuntainen 30 - 50 m leveä hiekkaharjanne, joka on suon ja järven ympäröimä. Mökin rakentaja toimesta on särkälle rakennettu tie, joka yhdistää sen pohjoispuolella kulkevaan Kuhmo - Kajaani tiehen (tie n:o 900), tie on suljettu puomilla.

Särkkä on melko jyrkkä harjanteinen, paikoin korkeusero kaivauspaikan kohdalla on järven rannasta (n. 159 m mpy) 15 m:n päässä olevalle harjalle jopa 5 m (164 m mpy). Suurelta osin rantatörmä on järvenpinnan säännöstelyn ansiosta pahoin syöpynyt.

Särkällä kasvaa mäntyä, aluskasvillisuus on jäkälää ja puolukan- ja mustikan varpuja. Asuinpaikan lounaispuolelle on rantaan tehty pajuistutuksia sekä aallonmurtaja entisistä uittopuomeista, tarkoituksena näillä on estää rantatörmän lisäsortuminen.

Kaivaustekniikka

Kaivausalueelle paalutettiin peruslinja 100/500 - 530, sekä kaksi laajempaa kaivausalueita. Toinen kaivausalueista tehtiin tulevan saunan pohjan kohdalle koordinaatit 98 - 104/520 - 526, toinen aukaistiin särkän rannan puolella olevalle tasanteelle, joka näytti asuinpaikaksi sopivalta. Tasanteelle kaivettiin ensin kaksi metriä leveä ja 16 m pitkä koeoja (98/500 - 516), jota laajennettiin myöhemmin pohjois-etelä -suunnassa (96/506 - 514). Lisäksi harjanteen päälle tehtiin kolme koekuoppaa sekä mökin pohjan kohdalle kaivettiin koeoja.

Kaivaminen suoritettiin 10 cm:n kerroksissa ja löydöt otettiin talteen 1x1 m:n ruuduissa. Maaperä Härkössä oli hienoa, helposti kaivettavaa hiekkaa. Kaivausten lopuksi kaivannot peitettiin, lukuunottamatta saunan pohjan kohtaa, joka jätettiin maanomistajan pyynnöstä auki. Saunan pohjan kohdalta otettu turve ja hiekka siirrettiin sortuneeseen rantatörmään. Turpeet saatiin pysymään paikoillaan iskemällä niiden läpi paalut. Aika näyttää oliko tästä uudelleen turvetuksesta apua sortumisen estämisessä.

Kaikki kaivauksella käytetyt koordinaatit on muutettu suoraan korkeuksiksi meren pinnan yläpuolella = m mpy. Kaivauksella käytettiin kiintopisteenä rantaan lyötyä paalua, jonka korkeus oli siirretty suoraan järvenpinnasta (158,63 m mpy). Korkeus mitattiin myös kahteen rajapyykkiin mökkitontilla: n:o 88 (163,69 m mpy) ja n:o 84 (160,79m mpy).

Maaperä ja likamaaesiintymät

Härkösärkän maaperä on hienoa hiekkaa, turvekerros on paksuudeltaan 5 - 15 cm. Likamaata oli erotettavissa vain tasanteelle kaivetulla alueella, missä se sijoittui lähinnä ruutuihin 96 - 98/506 - 512 (ks. kartta s.). Selvimmin erottuva likamaa oli punertavanruskeaa ja heikompi likamaa harmahtavaa.

Löydöt

Härkösärkältä tehdyt löydöt on ryhmitelty oheiseen taulukkoon.

	Huuht.krs	1. krs	2. krs	3. krs	4. krs	YHT
Saviastian reunapaloja				1 kpl		1 kpl
				8g		8g
Saviastian paloja (koristeltuja)				2 kpl		2 kpl
				67g		67g
Saviastian paloja (ei-koristeltuja)		3 kpl	91 kpl	85 kpl		179 kpl
		26g	109g	268g		403g
Kiviesineitä				1 kpl		1 kpl
				88g		88g
Piiytimiä		1 kpl				1 kpl
		33g				33g
Kvartsikaapimia			1 kpl	1 kpl		2 kpl
			3g	6g		9g
Kvartsiytimiä	2 kpl	62 kpl	61 kpl	73 kpl	19 kpl	217 kpl
	29g	6200g	3118g	1937g	483g	11767g
Kvartsi-iskoksia	17 kpl	99 kpl	67 kpl	111 kpl	15 kpl	309 kpl
	73g	460g	234g	436g	31g	1234g
Rautakuonaa		103g				103g
Palanutta luuta				5g		5g
Palamatonta luuta				9g		9g

Lisäksi Unto Heikuran löytäminä irtolöytöinä rannasta kaivausalueen kohdalta: siimanpaino ja kiviesineen katkelma.

Kvartsiaineistosta huomattava osa on ytimiä: kappalemäärästä n. 41 %. Keramiikkaa on kahdenlaista: (1) Melko haurasta ohutta keramiikkaa, jossa sekoitteena asbestia pitkinä suikaleina tai paloina koristeluna pieniä pistemäisiä rivissä olevia kuoppia, (2) Tiiviin tuntuista vuolukivi ja asbestisekoitteista keramiikkaa, jossa koristeena kuoppia. Mielenkiintoinen on saviastian pala, jonka läpi on tehty kolme pyöreää reikää. Reunapalan muodosta on vaikea sanoa mitään, ilmeisesti se on ollut muodoltaan suora.

Keramiikka on varhaismetallikautista, tarkempi määrittely on mahdotonta niukan aineiston perusteella. Mikäli kyseessä on metallikautinen asuinpaikka, ei liene aivan pois suljettavissa, että asuinpaikalta löytynyt rautakuonakin liittyisi siihen. Raudan valmistukseen liittyviä merkkejä ei lähistöllä kuitenkaan ollut nähtävissä.

Löydöt keskittyivät tasanteelle kaivetulle alueelle ja korreloivat selvästi likamaa-alueiden kanssa. Saunan pohjan paikalle kaivetulta alueelta löytyi vain vähäinen määrä kvartssia ja piidini, löydöt tulivat alueen eteläiseltä puoliskolta.

Kiinteät rakenteet

Ainoa kaivauksilla tavattu kiinteä rakenne oli liesi ruudun 96/506 lounaisnurkassa. Liesi tuli hieman esiin ruudun nurkassa sijainneen puun juurien alta ja oli pahoin hajonnut. Puun ja sen juurien vuoksi sitä ei ollut mahdollista dokumentoida, mutta siitä otettiin kuitenkin hiilinäytteet ja ne lähetettiin analysoitaviksi.

Yhteenveto

Kaivauksissa saatiin selvitettyä asuinpaikan koko sekä kaivettua pois rakennusten tiellä olevat alueet. Paikan olemus on hyvin selkeä. Särkän rinteiden jyrkkyys ja sen kapea harja on tehnyt mahdottomaksi näillä alueilla asumisen, sitä vastoin kapea järven puoleinen tasanne, joka avautuu etelään päin, on ollut asuttu. On vaikea sanoa kuinka paljon laajempi asuinpaikka on ollut ennen kuin vedenpinnan vaihtelut ovat alkaneet syödä sitä, kyse on todennäköisesti muutamista kymmenistä neliömetreistä. Suurin osa

asuinpaikkaa on joka tapauksessa tuhoutunut. Ajoituksellisesti paikka on sijoitettavissa keramiikan perusteella varhaismetallikaudelle, tarkempi ajoitus selviää kun radiohiilianaalyysi valmistuu.

Helsingissä 23.4.1991

Vesa Laulumaa

Karttaluettelo

Kaivauskertomuksen
sivu n:o

9	Peruskarttaote
10	Yleiskartta mk 1:500, A3
11	Pinta- ja pohjavaaituskartta mk 1:100, A3
12	Tasokartta mk 1:50, A3
13	Profiilikartta mk 1:50, A4

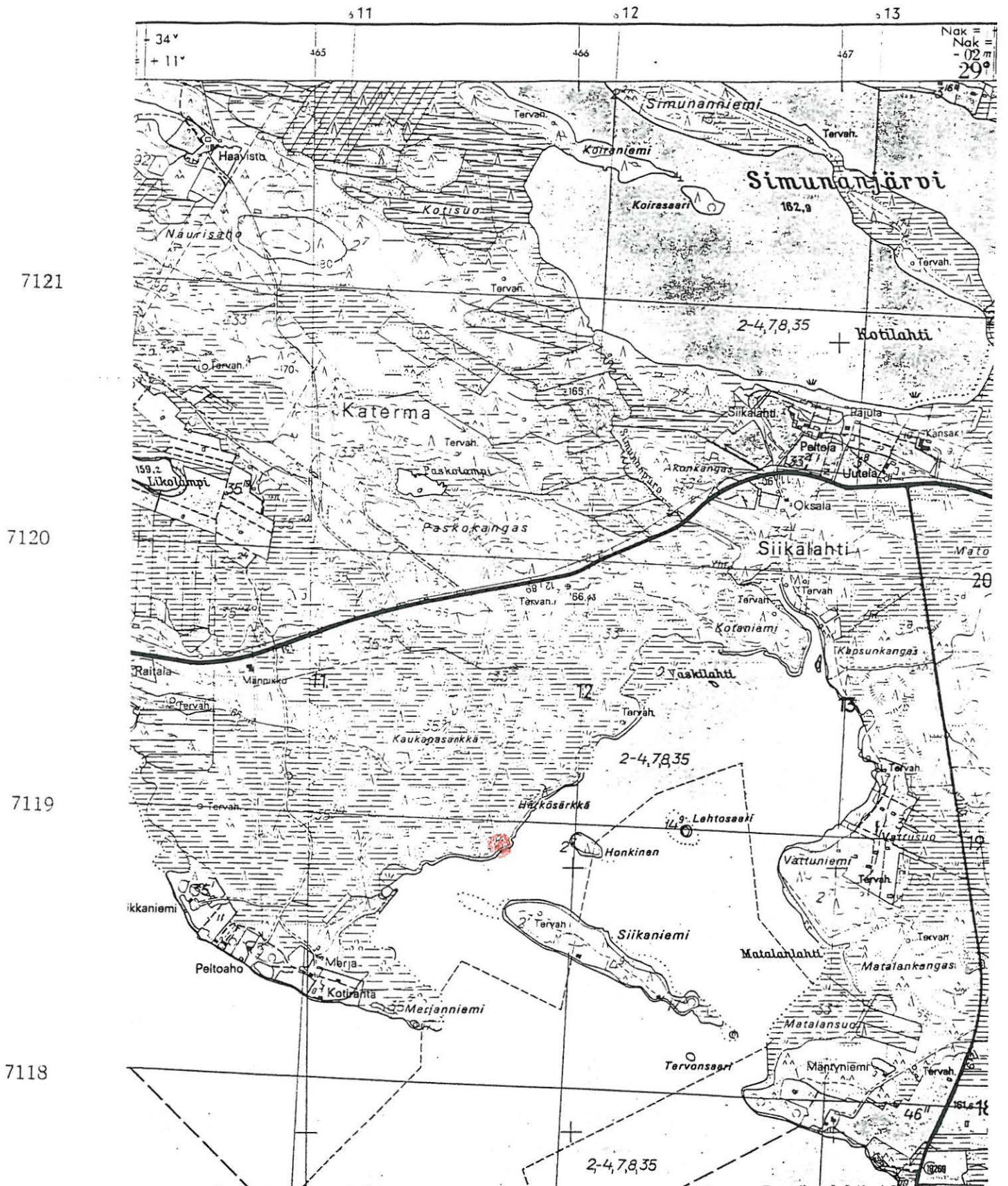
Dialuettelo

22860	Työkuva
22861	Kaivausalue saunan pohjan kohdalla, idästä.
22862	Koeoja 98/500 - 516 taso 2, itäkoillisesta
22863	Rantaa kaivausalueen kohdalla, lounaasta.
22864	Härkösärkkä kuvattuna etelään päin olevalta Siikaniemeltä.
22865	Koeoja 98/500 - 516 taso 3, itäkoillisesta.
22866	Ruudut 98 - 106/520 - 528 taso 1, idästä.
22867	Koeoja 96/505 - 516 taso 2, itäkoillisesta.
22868	Työkuva.
22869	Yleiskuva kaivausalueelta, luoteesta.
22870	Koeoja 96/506 - 516 taso 3, itäkoillisesta.
22871	Härkösärkän sortunutta rantaa osittain turvetettuna, idästä.
22872 - 73	Työkuvia.

Negatiiviluettelo

84734	Kaivausalue saunan pohjan kohdalla, kuvattu idästä.
84735	Ruudut 98/500 - 516 taso 2, itäkoillisesta.
84736 - 38	Panoraama: Härkösärkkä kuvattuna etelään päin olevalta Siikaniemeltä.
84739	Ruudut 98/500 - 516 taso 3, itäkoillisesta.
84740	Ruudut 98 - 106/520 - 528 taso 1, idästä.
84741	Ruudut 96/506 - 516 taso 2, itäkoillisesta.
84742	Ruudut 96/506 - 516 taso 3, itäkoillisesta

Peruskarttaote

7121

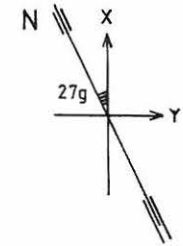
7120

7119

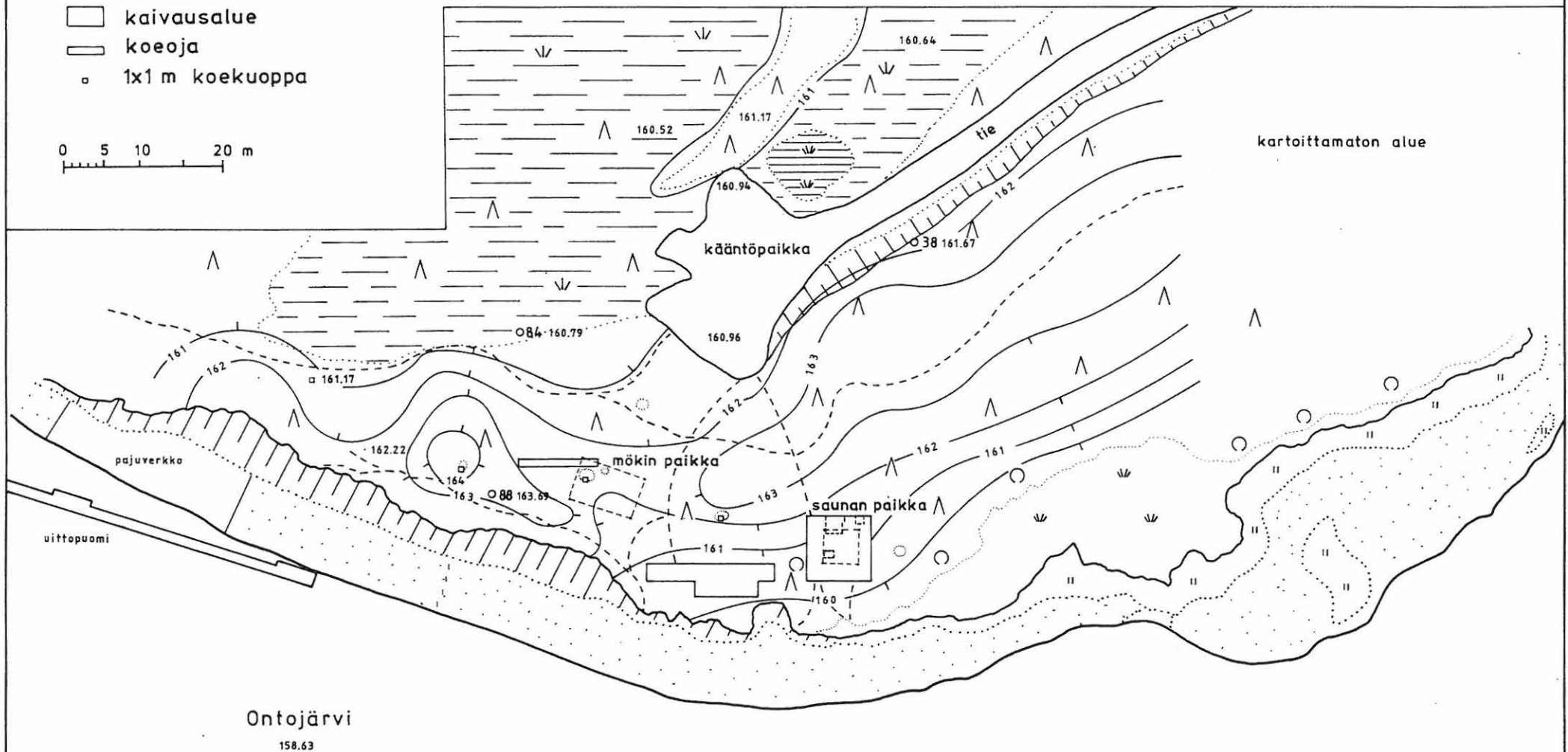
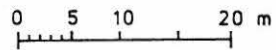
7118

KUHMO KATERMA
HÄRKÖSÄRKKÄ SW
V. Laulumaa 1990
yleiskartta 1:500
piirt. S. Vanhatalo

	hietikko		38 rajapyykki
	metsäinen suo		rantaniitty
	penger		rantaheinikko
	painanne		polku

	kaivausalue
	koeoja
	1x1 m koekuoppa

KUHMO HÄRKÖSÄRKKÄ SW

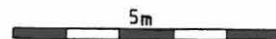
Vesa Laulumaa 1990

pinta- ja pohjavaaituskartta korkeudet m mpy

MK 1:100

piirt. Simo Vanhatalo

[] tason 2 pohjaluvut

161.54	161.37	161.10	161.74	161.05	161.10	161.19
161.35	161.07	161.96	161.40	161.66	161.74	161.84
161.75	161.40	161.17	161.07	161.06	161.30	161.25
161.83	161.09	161.84	161.67	161.36	161.43	161.86

112/494

160.91	160.71	160.59	160.60	160.44	160.35	160.27	160.32	160.53
160.54	160.35	160.26	159.38	159.78	159.78	159.77	159.52	160.17
160.26	160.34	160.33	160.35	160.25	160.24	160.32	160.51	160.61
160.01	159.99	159.90	159.87	159.82	159.81	159.97	160.01	160.18
			160.18	160.15	160.25	160.38	160.60	160.70
			159.82	159.78	159.45	160.06	160.11	160.17

500

510

162.01	162.03	162.10	161.99	161.94
161.73	161.75	161.71	161.73	161.71
161.74		161.75	161.64	
161.70		161.58	161.36	
161.53	161.57	161.64	161.49	161.41
161.25	161.31	161.20	161.23	161.18
161.26	161.33	161.38	161.25	
161.09	161.09	161.35	161.03	
160.98 [160.86]	161.13 [160.85]	161.20 [160.92]	161.00 [160.82]	160.99 [160.80]
160.77	160.81	160.79	160.72	161.42
160.91	161.16	160.97	160.87	
160.71	161.09	160.65	160.53	
160.87	160.38	160.91	160.84	160.62
160.60	160.65	160.77	160.93	160.44
160.71	160.83	160.84	160.62	
160.77	160.57	160.44	160.28	
160.86	160.76	160.72	160.68	160.23
160.52	160.47	160.91	160.87	160.13

kaivettu tasoon 2

kaivettu tasoon 3

— 100

520

530

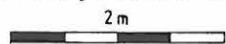
KUHMO HÄRKÖSÄRKKÄ SW

Vesa Laulumaa 1990

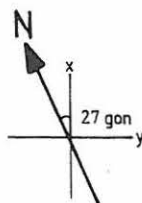
tasokartta korkeudet m mpy

ruudut 96/506-514 ja 98/500-516

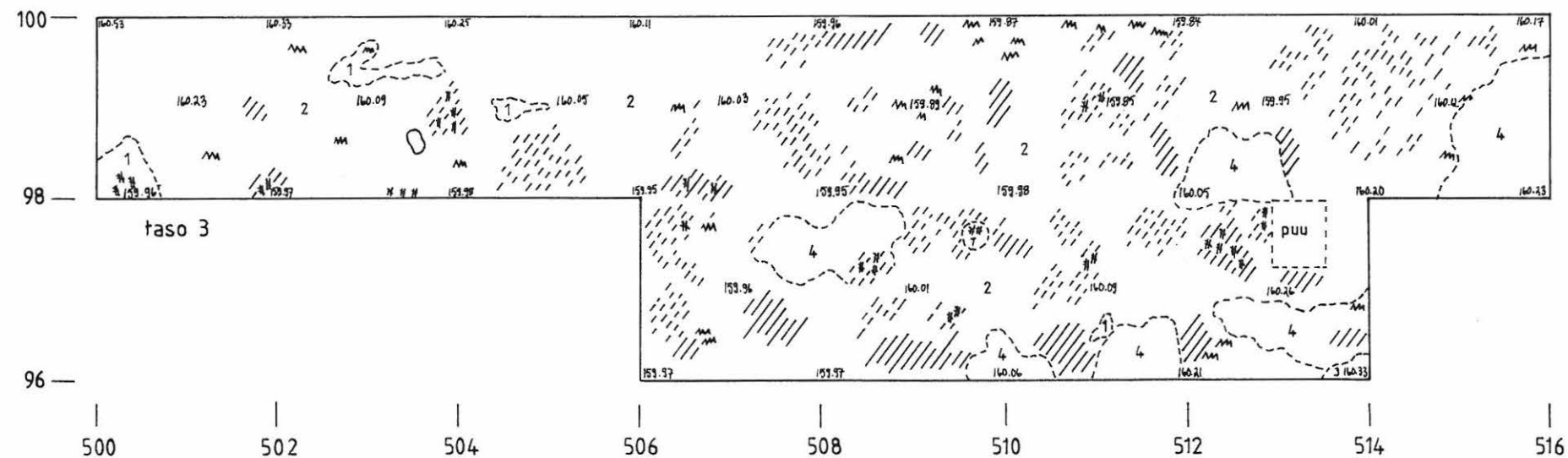
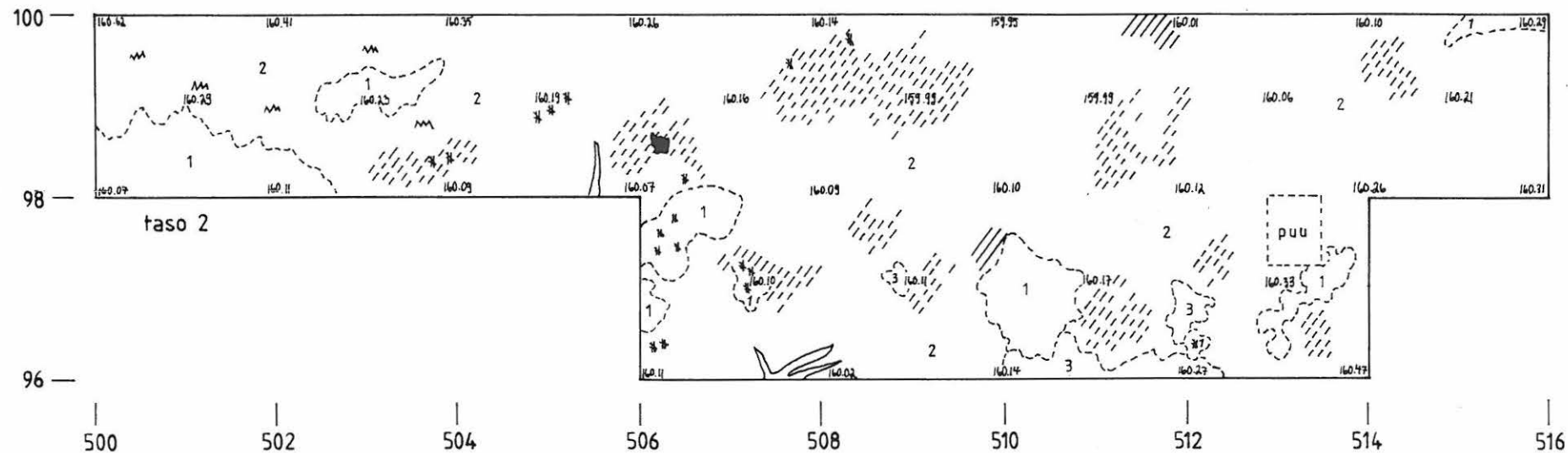
MK 1:50

piirt. S.Vanhatalo

1	harmaa hiekka	⌘	hiltä
2	kellaruskea hiekka	∩	ruostetta
3	ruskea hiekka	○	kivi
4	vaalea pohjahiekka	∥	juuri
	likamaa		
	heikko likamaa		

KUHMO HÄRKÖSÄRKKÄ SW

Vesa Laulumaa 1990

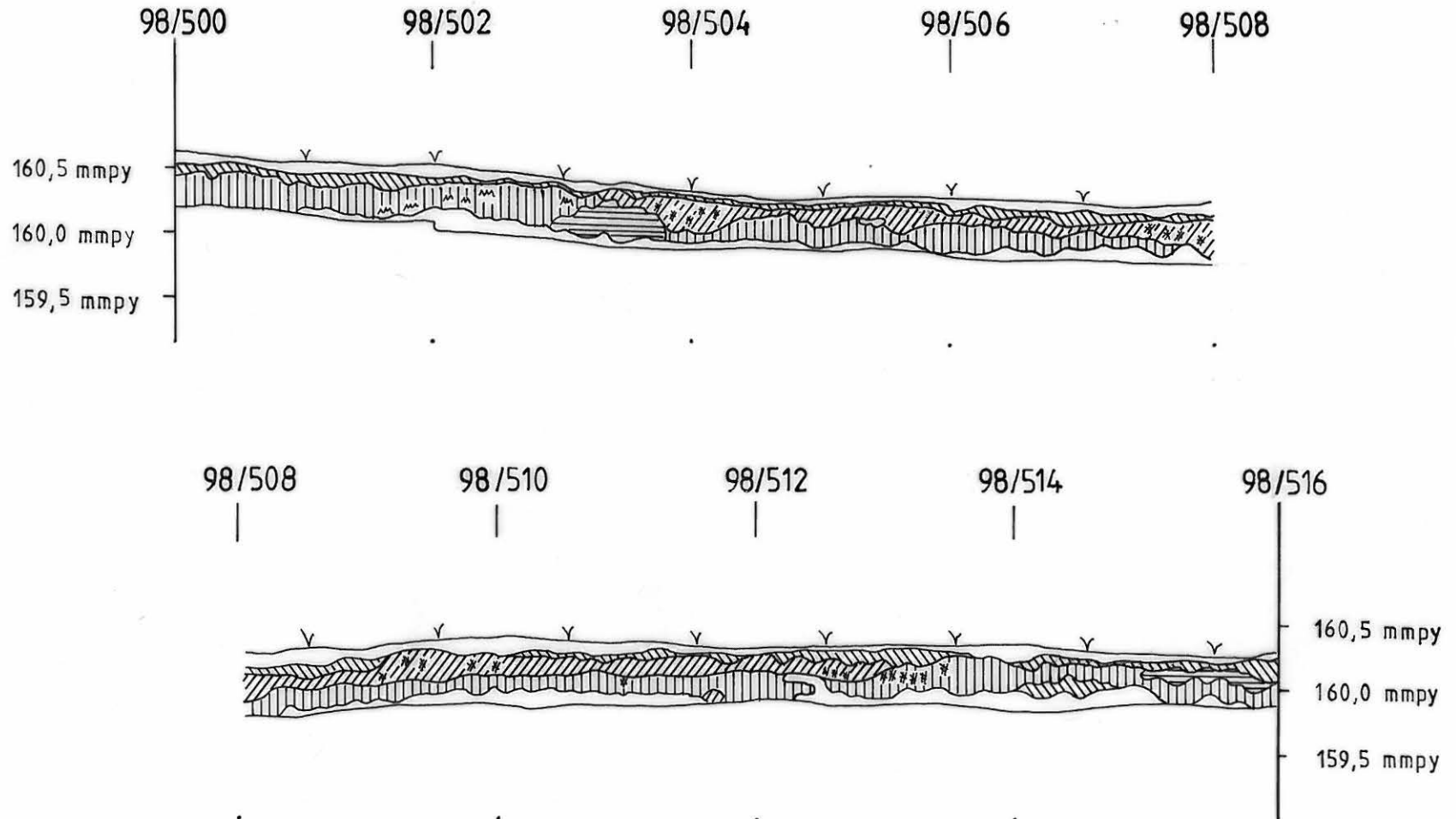
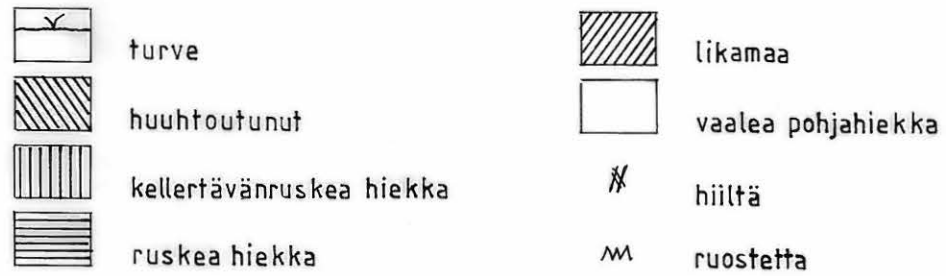
profiili 98/500-516 pohjoisesta

MK 1:50

korkeudet m mpy

piirt. S.Vanhatalo

KUHMO HÄRKÖSÄRKKÄ SW 1990

f. 84736-38 PANORAMA HÄRKÖSÄRKKÄ KUVATTUNA ETELÄÄN PÄIN
OLEVALTA SIIKANIEHELTÄ

f. 84734 KAIVAUSALUE SAUNAN
POHJAN KOHDALLA, IDÄSTÄ.

f. 84740 RÖYDÖT 98-106 / 520-528
TASS 1, IDÄSTÄ.

KUHMO HÄRKÖSÄRKKÄ SW 1990

f. 84735 RUUDUT 98/500-516
TASO 2, ITÄKOILLISESTA

f. 84739 RUUDUT 98/500-516
TASO 3, ITÄKOILLISESTA

f. 84741 RUUDUT 96/506-516
TASO 2, ITÄKOILLISESTA

f. 84742 RUUDUT 96/506-516
TASO 3, ITÄKOILLISESTA